УДК 324:004.9:342.8

https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-2(7)-1143-1153

Кочубей Лариса Олександрівна доктор політичних наук, професор кафедри інформаційної діяльності і зв'язків з громадськістю, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, https://orcid.org/0000–0002–8113–9068

Гороховський Денис Ілліч кандидат політичних наук, доцент кафедри історії і філософії, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, https://orcid.org/0009-0008-5934-9094

Суворова Світлана Геннадіївна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін, Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, https://orcid.org/0000-0001-7089-2524

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ВИБОРЧІ КАМПАНІЇ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню впливу цифрових технологій на демократичні процеси та виборчі кампанії. Мета дослідження – визначити, як цифровізація трансформує технології ведення виборчих кампаній і впливає на електоральну поведінку в сучасних умовах. В процесі наукового дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання, зокрема аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, порівняння та моделювання. Результати дослідження показують, що цифрові технології значно змінили процеси взаємодії між кандидатами та виборцями, відкриваючи нові можливості для комунікації, але водночас створюючи серйозні виклики для демократичних принципів. Основним технологічним проривом у цій сфері стало використання соціальних мереж, які активно застосовуються для таргетованої реклами, стратегічного впливу та психологічних маніпуляцій через ботів та маніпулятивний контент. Штучний інтелект та політичні боти, використовуючи великі обсяги даних, здатні впливати на громадську думку, іноді створюючи ілюзію масової підтримки певних ідей чи кандидатів. Окремо досліджено проблему електронного голосування, яке, з одного боку, демонструє значний потенціал для підвищення ефективності виборчих процесів, але, з іншого, стикається з викликами щодо забезпечення безпеки, прозорості та захисту даних. Використання технологій блокчейн може забезпечити високий рівень захисту даних і прозорості голосування, що особливо актуально в умовах цифровізації та популяризації урядового сервісу «Дія». Водночас досвід інших країн свідчить про необхідність ретельного

моніторингу таких систем, розробки нормативно-правової бази та забезпечення доступу до технологій для всіх верств населення. Практичне значення дослідження полягає у визначенні перспективних напрямів використання цифрових технологій для посилення прозорості, безпеки та довіри до виборчих процесів.

Ключові слова: цифрові технології, виборчі кампанії, штучний інтелект, блокчейн, електронне голосування.

Kochubei Larysa Oleksandrivna Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of Information Activities and Public Relations, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, https://orcid.org/0000–0002–8113–9068

Gorokhovsky Denys Ilyich PhD in Political Science, Associate Professor of the Department of History and Philosophy, Lviv University of Trade and Economics, Lviv, https://orcid.org/0009-0008-5934-9094

Suvorova Svitlana Hennadiivna PhD in Economy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Social Sciences, Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, https://orcid.org/0000-0001-7089-2524

THE IMPACT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON DEMOCRATIC PROCESSES AND ELECTION CAMPAIGNS

Abstract. The article examines the influence of digital technologies on democratic processes and election campaigns. The aim of the study is to identify how digitalization transforms election campaign strategies and affects electoral behavior in contemporary conditions. General scientific methods of cognition, such as analysis, synthesis, systematization, generalization, comparison, and modeling, were employed in the research. The findings reveal that digital technologies have significantly altered the dynamics of interaction between candidates and voters, opening new avenues for communication while simultaneously posing serious challenges to democratic principles. A key technological breakthrough in this field has been the use of social media, which is widely applied for targeted advertising, strategic influence, and psychological manipulation through bots and manipulative content. Artificial intelligence and political bots, utilizing large datasets, can shape public opinion, sometimes creating the illusion of widespread support for certain ideas or candidates. The issue of electronic voting was examined separately; on one hand, it demonstrates significant potential for improving the efficiency of electoral processes, but on the other, it faces challenges related to ensuring security, transparency, and data protection. The use of blockchain technologies could provide a high level of data security and voting transparency, which is particularly relevant in the context of digitalization and the growing popularity of the "Diia" government

platform. At the same time, the experience of other countries highlights the necessity of thoroughly monitoring such systems, developing a regulatory framework, and ensuring equal access to technologies for all segments of the population. The practical significance of the study lies in identifying promising directions for utilizing digital technologies to enhance transparency, security, and trust in electoral processes.

Keywords: digital technologies, election campaigns, artificial intelligence, blockchain, electronic voting.

Постановка проблеми. У сучасному світі цифрові технології стають невід'ємною частиною політичних процесів та виборчих кампаній, що вимагає глибокого розуміння їх впливу на демократію. Активне впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, соціальні медіа та блокчейн, відкриває нові можливості для залучення виборців, підвищення прозорості та ефективності виборчих процесів. Однак ці ж технології можуть також створювати нові виклики та ризики, які потребують ретельного аналізу та регуляції.

Зі зростанням впливу цифрових технологій з'являється потреба в осмисленні та оцінці їхнього впливу на ключові аспекти демократичності. Технології здатні формувати політичні настрої та впливати на рішення виборців, що може призвести до зміни політичного ландшафту, посилення позитивних змін, але й до можливих зловживань та маніпуляцій громадською думкою. Це ставить перед суспільством завдання не лише адаптувати існуючі правові норми до нових реалій, а й розробляти нові механізми захисту фундаментальних демократичних принципів.

Освіта та інформування громадськості відіграють ключову роль у мінімізації ризиків і підвищенні довіри до виборчих технологій. Забезпечення прозорості технологічних процесів і доступу до інформації про їх роботу та вплив на виборчі процеси є критично важливим для підтримання довіри до демократичних інституцій і стійкості політичної системи. Такий підхід дозволить зміцнити демократичні основи та забезпечити, що використання цифрових технологій сприяє здоровому розвитку демократичних процесів і справедливості виборчих кампаній.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Питання впливу цифрових технологій на демократичні процеси та виборчі кампанії є досить ґрунтовно досліджене у вітчизняній науковій літературі, що підтверджується великою кількістю публікацій та досліджень українських авторів. У поточному дослідженні представлено широкий спектр наукових праць, присвячених як теоретичним аспектам цифровізації, так і практичним прикладам її застосування у виборчих кампаніях. Хоча частина джерел представляє зарубіжний досвід через переклади чи огляди, основна увага зосереджена на українських реаліях. Значний внесок у розвиток теми зробив А. Є. Бахметьєв [1], який

дослідив особливості застосування політичних технологій під час президентських і парламентських виборів 2019 року в Україні. Автор підкреслив, що цифрові інструменти відіграли ключову роль у формуванні громадської думки, що демонструє зміну характеру виборчих процесів у цифрову епоху. І. М. Дубле [2] акцентувала увагу на проблемі дезінформації, яка часто супроводжує виборчі кампанії, розкривши методи боротьби з нею на основі міжнародного досвіду.

Цінні ідеї також запропонувала Л. Кочубей [3], яка у своєму дослідженні висвітлила роль інтернет-технологій у зміцненні громадянського суспільства в Україні. Водночас М. В. Кухаренко [4] досліджує вплив цифровізації на демократичні процеси, зокрема з точки зору забезпечення прозорості та відкритості державного управління.

О. О. Онищенко [5] дослідив специфіку політичних технологій сучасних виборчих кампаній, підкреслюючи перспективи їх впровадження в умовах зростання цифрових можливостей. Автор вказав на необхідність адаптації виборчих процесів до нових викликів, зокрема, збереження конфіденційності даних виборців. І. Радіонова [6] розкрила потенційні загрози демократичним цінностям, пов’язані зі зростанням ролі штучного інтелекту, наголосивши на важливості етичного використання таких технологій.

Досвід інших країн у впровадженні цифрових технологій у виборчий процес був проаналізований О. П. Скороходом [7]. Він наголосив на необхідності вивчення найкращих практик для мінімізації ризиків, пов’язаних із кіберзагрозами та втручанням у вибори. У свою чергу, С. Топалова [8] звернула увагу на перспективи впровадження електронного голосування, висвітливши як його переваги, так і можливі виклики.

Крім наукових статей, у дослідженні використовувалася експертна література, зокрема аналітичні звіти громадських організацій, таких як ГО «Лабораторія цифрової безпеки» [9], що описали стандарти ЄС для захисту демократичного вибору. Також було враховано праці, які узагальнюють практичні кейси використання цифрових технологій, наприклад, дослідження К. Чости [10], де детально проаналізовано особливості застосування цифрових інструментів під час виборів 2019 року.

Попри значну кількість літератури з цієї теми, відчувається нестача систематизованого матеріалу, який би повністю охоплював вплив цифрових технологій на демократичні процеси. Тому, із використанням різних методів наукового пізнання, інформація була згрупована та систематизована, щоб висвітлити тему в комплексному світлі.

Мета статті – визначити трансформації технологій виборчих кампаній під впливом цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап цифрової трансформації зосереджений на переосмисленні адміністративних процесів через підхід цифровізації у всьому. Як наслідок, у багатьох країнах Європи державні

установи створили спеціалізовані групи, що займаються розробкою цифрових послуг [4]. А в 2019 році ОЕСР представила Індекс цифрового уряду, який оцінює зрілість цифрових урядів за шістьма ключовими параметрами: «цифровий за дизайном», «керований даними», «уряд як платформа», «відкритий за замовчуванням», «керований користувачами» та «проактивний». У 2020 році провідними країнами за цим індексом стали Велика Британія, Данія, Іспанія, Португалія, Франція, Норвегія, Люксембург, Італія, Словенія, Естонія, Латвія, Австрія, Нідерланди, Чехія, Ірландія, Бельгія, Німеччина, Литва, Фінляндія, Греція, Ісландія та Швеція, які посіли перші позиції серед 50 країн [4]. Україна при цьому має рейтинг вище середнього серед інших європейських країн завдяки впровадженню «Дія», яка початково розроблялася для адміністративних послуг, а сьогодні має потенціал як цифрової виборчої платформи.

Технології виборчої кампанії, як пише у своєму дослідженні К. Чоста, являють собою комплекс політико-організаційних, інформаційних, пропагандистських та інших заходів, спрямованих на приведення до влади певного політика, групи політиків або політичної організації чи сили. Ці технології активно використовують психологічні, педагогічні, іміджеві, популістські та інші компоненти, які тісно взаємодіють між собою [10]. Результати президентських компаній розвинених країн за останні п’ять років продемонстрували, наскільки цифрові технології впливають на хід виборів та визначають майбутній розвиток виборчого процесу [1].

Початковими майданчиками для передвиборчих маніпуляцій стали соціальні мережі. Досвід американських і європейських кампаній, що активно використовують Facebook, показує, що ключовим є правильний вибір цільової аудиторії та таргетування на неї меседжів, які найбільше відповідають її очікуванням. Масштабна рекламна кампанія в Facebook дозволяє зробити політика впізнаваним у мережі, а лайки легко трансформуються на голоси виборців [1]. Як наслідок, адміністрування та політика наприкінці XX століття розійшлися так само, як розійшлися виробництво і економіка. Сьогоднішня політика здійснюється у PR-агентствах, хоче ще десять років тому вона формувалась в телестудіях та на концертних майданчиках. Це призводить до зміни характеру політичного режиму, трансформуючи його у електронну демократію [1].

Сучасні технологічні можливості дозволили легко впливати на думку населення через соціальні мережі завдяки використанню мережі ботів, які можуть точно імітувати поведінку реальних користувачів, здатні активно підтримувати або критикувати інтереси певних політичних сил. Так звані "політичні боти" створюють оманливу картину громадської підтримки конкретної партії чи ідеї. Вони також можуть використовуватися для масового подання скарг на легітимний, але незручний контент, використовуючи слабкі місця онлайн-платформ [9]. Росія активно використовує цифрові технології для поширення дезінформації, пропаганди війни, розпалювання ненависті та

організації псевдореферендумів на тимчасово окупованих територіях. З початком повномасштабного вторгнення компанія Meta виявила численні мережі російських ботів, які цілеспрямовано зловживали механізмами подання скарг для видалення українського контенту про війну або поширювали матеріали на підтримку російської агресії. Є всі підстави вважати, що ризик іноземного втручання у внутрішні політичні процеси залишатиметься актуальним навіть після завершення війни [9].

Хоча використання ботів не є новим явищем, законодавча база ЄС для регулювання цієї проблеми досі перебуває у процесі розвитку. Боти згадуються лише побічно в окремих нормативних документах, проте загальних правил чи єдиних вимог щодо масової неавтентичної поведінки досі немає. Ключовим документом у цій сфері залишається *Посилений Кодекс ЄС щодо протидії дезінформації* від 2022 року. Він зобов'язує підписантів, зокрема онлайн-платформи, вживати заходів для боротьби з маніпулятивною поведінкою, такою як штучне збільшення видимості контенту (ампліфікація) за допомогою ботів [9].

Українське законодавство не обмежує політичні партії у використанні різних форм комунікації, включаючи висвітлення своєї діяльності через електронні засоби передачі інформації. Однак важливо пам'ятати, що основна мета такої активності – встановлення постійного та тривалого зв'язку з виборцями [3]. Попри воєнний стан, який унеможливлює проведення виборів, досвід попередніх виборчих кампаній і сучасні виклики вказують на необхідність якнайшвидшого впровадження більш конкретизованого правового регулювання. Воно має забезпечити прозорість, чесність і доброчесність виборчого процесу в цифровому середовищі. Враховуючи статус України як кандидата на вступ до Європейського Союзу, це законодавство повинно відповідати міжнародним стандартам і нормам ЄС у сфері цифрових послуг, які постійно вдосконалюються [9].

Дослідження демонструють, що алгоритми пошукових систем та соціальних мереж стали основним джерелом отримання новин для більшості людей, випередивши традиційні видання. Завдяки цим алгоритмам користувачі отримують доступ до значно ширшого спектра онлайн-ресурсів. Водночас алгоритми не є нейтральними – їх розроблено для вибірки, сортування, класифікації, ранжування та фільтрування інформації, а також для таргетування контенту чи пошуку екстрених новин. Вони систематизують великі обсяги інформації, посилюючи певні її аспекти, що робить їх потужними інструментами впливу [2]. Основною загрозою використання алгоритмів підбору релевантної інформації – це формування інформаційної бульбашки, яка не просуває до користувача альтернативної точки зору.

Ще одна загроза – побудова бізнес-моделей на основі негативних емоцій. Наприклад, Саманта Бредшоу з Оксфордського інтернет-інституту наголошує, що Facebook має значний вплив на емоції людей, демонструючи їм

різні типи контенту: більше негативних історій викликає сильніші негативні емоції, тоді як позитивні історії сприяють оптимізму. Це яскраво ілюструє силу алгоритмів у формуванні емоційного стану аудиторії.

Термін «постправда» (*post-truth*), обраний словом року Оксфордським словником у 2016 році, відображає ситуацію, коли апеляція до емоцій та переконань важливіша за об'єктивні факти у формуванні громадської думки. Використання психологічного профілювання аудиторії стало основою діяльності компанії Cambridge Analytica, яка, починаючи з 2012 року, застосовувала дані для створення маніпулятивного контенту, спрямованого на емоційний вплив і зміну сприйняття реальності [2].

Додаткову низку викликів у формуванні виборчих компаній для демократичного суспільства створив штучний інтелект. Сьогодні, в 2025 році він дозволяє поєднувати мікротаргетинг із техніками впливу на поведінку людини, скеровуючи її до конкретних дій або у визначеному напрямку. Політичні діячі мають змогу персоналізовано впливати на кожного виборця, пропонуючи саме ту інформацію, яка викличе потрібну реакцію [6]. Інструменти ШІ, такі як боти чи технології діпфейків, відкривають нові можливості для маніпулювання як виборцями, так і конкурентами. Вони здатні підірвати довіру до демократичних процесів, радикалізувати суспільні настрої, а також посилити поляризацію у суспільстві. Хоча пропаганда і застосування «брудних» технологій є давно відомими методами у виборчих процесах демократичних країн, ШІ значно розширює масштаби цих ризиків, що може зруйнувати довіру до передвиборчих перегонів у цілому [6]

Однак більшою мірою всі ці цифрові технології впливають на демократичні процеси через створення певного емоційного фону, враження, що формує підґрунтя для прийняття рішення на виборах. Однак цифрові технології не обмежуються виключно формуванням інформаційного простору.

Цікавим є досвід Сполучених Штатів у використання цифрових технологій для організації виборчого процесу. Ще у 2000-х роках в США почали використовувати **електронні машини для голосування (DRE**). Згодом, для підвищення прозорості та надійності виборчого процесу, більшість штатів впровадили системи з перевіркою паперових слідів (Voter-Verified Paper Audit Trail, VVPAT). Ці системи дозволяють виборцям перевіряти свій вибір на паперовому носії перед його електронним збереженням, що також дає змогу провести ручний перерахунок голосів у разі потреби. Окрім цього, у США запроваджено **дистанційне електронне голосування** для військовослужбовців та громадян, які проживають за кордоном. Система також адаптується для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Для забезпечення прозорості виборів і запобігання шахрайству Конгрес США у 2002 році ухвалив Закон «Допоможи Америці проголосувати» (HAVA). У рамках цього закону було створено Технічний консультативний комітет (TGDC) при Національному інституті стандартів і технологій (NIST), який займається розробкою технічних рекомендацій для систем голосування.

Досвід США швидко адаптували й інші розвинені країни, зокрема країни Європи, створивши власні технічні засоби для організації голосування. В результаті, як і в будь-якій технологічній системі, електронне голосування в США було компрометоване, через захищеність даних [7]. На початку 2000-х років у багатьох європейських країнах експерименти з електронним ***голосуванням не дали очікуваних результатів***, що призвело до їх припинення або повної відмови. Так, у Норвегії випробування на місцевих виборах були зупинені через проблеми з безпекою та відсутність довіри громадськості до системи, така ж ситуація була в Нідерландах, Великобританії, Німеччині і Франції після чого більшість країн повернулися до традиційної системи голосування [7].

На сьогодні існують технології, які здатні забезпечити по-перше, ідентифікацію користувачів, а по-друге, захист та збереження даних - це блокчейн. У контексті масової цифровізації, коли українці дедалі частіше користуються електронними документами та сервісами на кшталт «Дія», блокчейн стає актуальною технологією, що відіграє важливу роль в онлайн-просторі. Завдяки блокчейну можна забезпечити перевірку особистої інформації, гарантуючи її конфіденційність і захист персональних даних [5]. Однак важливим залишається один аспект – забезпечення прозорості використання даного коду. Одним із способів подолання цих проблем, негативних стереотипів чи критики є впровадження прозорості на всіх етапах голосування [4].

Загалом, дослідивши досвід різних країн із впровадження цифрових технологій на демократичні процеси та виборчі кампанії, можна систематизувати ключові переваги і недоліки цифровізації голосування.

Таблиця 1.

Переваги і загрози електронного голосування для України [8]

Переваги	Загрози
1	2
Зручність: голосування віддалено, відсутність прив'язки до дільниць.	Конфіденційність: ризики порушення таємниці голосування і посилення контролю з боку держави.
Залучення молоді: легший доступ для молоді, яка неохоче відвідує дільниці.	Нелегальне втручання: можливість хакерських атак і несанкціонованого втручання в результати голосування.
Доступність: полегшення участі для людей з обмеженими можливостями.	Нерівність: складнощі для літніх людей через недостатні технічні знання чи відсутність необхідних пристроїв.
Економія коштів: дешевше за паперове голосування (у довгостроковій перспективі).	Витрати на впровадження: значні початкові інвестиції та постійні витрати на підтримку і модернізацію системи.
Можливість змінювати вибір: як в Естонії, виборець може переголосувати.	Маніпуляції: зловживання з боку внутрішніх чи зовнішніх "бенефіціарів", включаючи вплив іноземних держав.

Продовження табл. 1

1	2
Швидкість підрахунку голосів: оперативність і зменшення технічних помилок.	Підрив довіри: навіть у розвинених демократіях є занепокоєння щодо зменшення довіри до виборчої системи.
Зниження ризиків фальсифікацій: усувається підкуп виборців, махінації з бюлетенями.	Форс-мажори: карантин або надзвичайні ситуації можуть створити умови для зловживань владою або порушення рівності можливостей.
Підвищення явки: за рахунок більшої доступності та зручності.	Монополізація інформаційного простору: ризики нерівності через олігархічний контроль медіа чи приховану агітацію.

В умовах України можна зазначити, впровадження цифрових технологій в системи управління повинно відбуватися не з ініціативи уряду, а з можливостей і бажання населення. По-перше, система використання цифрових ресурсів в державному управлінні повинна бути всім доступною, прозорою і контрольованою. Старше населення в Україні не вміє користуватися «Дією», а тому об'єктивно говорити про дієвість даного сервісу в Україні – складно.

Актуальним завданням є створення на базі недержавних організацій, політичних партій (особливо тих, які не подолали прохідний бар'єр), та інших об'єднань постійно діючих моніторингових груп, здатних відслідковувати адміністративні процеси. Для цього необхідні зміни не лише в організаційно-правовій системі управління, а й в інформаційній та психологічній підготовці суспільства [3].

Натомість в умовах відсутності моніторингу зовнішніми незалежними організаціями і контролю зі сторони громадськості, створюються передумови побудови інструментів державного управління, що можуть посилити рівень злочинності, корумпованості та перешкоджати демократичному розвиткові країни.

Висновки. Сьогодні виборчі компанії використовують різні технології взаємодії із виборцями, у тому числі цифровими. Перший яскравий прорив у цій сфері здійснено завдяки соціальним мережам, які стали знаряддями стратегічного таргетингу та психологічного впливу через ботів та маніпулятивний контент. Штучний інтелект та політичні боти, використовуючи розширені дані, здатні формувати та підсилювати громадську думку, інколи створюючи ілюзію масової підтримки. Окремо стоїть проблематика електронного голосування, яка зазнає технологічних зловживань та викликів забезпечення безпеки та прозорості виборчих процесів. В цьому контексті, ключовим є питання впровадження технологій, таких як блокчейн, що можуть забезпечити вищий рівень захисту даних і прозорості голосування.

Досвід розвинених країн у сфері дистанційного голосування має змішані результати, які варто розглянути для оцінки перспектив таких систем в

Україні. На тлі масової цифровізації і популяризації урядового сервісу "Дія", використання блокчейн технологій може забезпечити необхідний рівень захисту даних та ідентифікації виборців, що є критично важливим для забезпечення конфіденційності та прозорості голосування. Однак, успішне впровадження таких систем вимагатиме ретельного моніторингу, розробки чітких нормативно-правових рамок і забезпечення доступності цих технологій для всіх категорій населення, щоб уникнути дискримінації і зміцнити довіру до електронних систем голосування.

Література:

1. Бахметьєв А.Є. Особливості використання політичних технологій на президентських та парламентських виборах 2019 р. Політичні інститути та процеси, 2021, №6. DOI: https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-6.1

2. Дубле І.М. Дезінформація та виборчі кампанії. Рада Європи, 2019. URL: https://rm.coe.int/disinformation-and-electoral-campaigns-ukrainian-version-/16809fa920

3. Кочубей Л. Інтернеттехнології, вибори і процес утвердження громадянського суспільства в Україні. Наукові записки, 2018, №36. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_internet_tekhnologii.pdf

4. Кухаренко М.В. Вплив цифровізації на сучасні демократичні процеси та публічне адміністрування. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», 2024, №4. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.63

5. Онищенко О. О. Політичні технології сучасних виборчих кампаній в Україні: тенденції, специфіка та перспективи впровадження : дис…доктора філос. Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2024. – 205 с. https://dspace.onua.edu.ua/items/36be1bed-a176-4b85-971c-991fe2844b4c

6. Радіонова І. Демократія перед викликами штучного інтелекту. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії, 2023, №47, с. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/47_2023/32.pdf

7. Скороход О.П. Світовий досвід впровадження та використання цифрових технологій у виборчому процесі. Політичне життя, 2024, №2. DOI: https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.16

8. Топалова С. Е-вибори та е-голосування: потенційні переваги та виклики, 2020. URL: https://lb.ua/blog/svetlana_topalova/456060_evibori_egolosuvannya.html

9. Цифрові технології та виборчий процес: стандарти ЄС на захисті демократичного вибору. Аналітичний звіт. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2022. URL: https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/10/TSyfrovi-tekhnolohii-ta-vyborchyy-protses.pdf

10. Чоста К. Використання цифрових технологій під час президентської виборчої кампанії в Україні 2019 р. Молодіжна наукова ліга, 2022. DOI: https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36195.84000

References:

1. Bakhmetiev, A.Ye. (2021). Osoblyvosti vykorystannia politychnykh tekhnolohii na prezydentskykh ta parlamentskykh vyborakh 2019 r. [Features of the use of political technologies in the 2019 presidential and parliamentary elections]. *Politychni instytuty ta protsesy*, №6. DOI: https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-6.1 [in Ukrainian].

2. Duble, I.M. (2019). Dezinformatsiia ta vyborchi kampanii [Disinformation and electoral campaigns]. *Rada Yevropy*. URL: https://rm.coe.int/disinformation-and-electoral-campaigns-ukrainian-version-/16809fa920 [in Ukrainian].

3. Kochubei, L. (2018). Internettekhnolohii, vybory i protses utverdzhennia hromadianskoho suspilstva v Ukraini [Internet technologies, elections, and the process of establishing civil society in Ukraine]. *Naukovi zapysky*, №36. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_internet_tekhnologii.pdf [in Ukrainian].

4. Kukharenko, M.V. (2024). Vplyv tsyfrovizatsii na suchasni demokratychni protsesy ta publichne administruvannia [The impact of digitalization on modern democratic processes and public administration]. *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo»*, №4. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.63 [in Ukrainian].

5. Onyshchenko, O.O. (2024). Politychni tekhnolohii suchasnykh vyborchykh kampanii v Ukraini: tendentsii, spetsifika ta perspektyvy vprovadzhennia [Political technologies of modern electoral campaigns in Ukraine: trends, specifics, and implementation prospects]: dysertatsiia doktora filosofii. Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia» – Odesa, 205 s. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/36be1bed-a176-4b85-971c-991fe2844b4c [in Ukrainian].

6. Radionova, I. (2023). Demokratiia pered vyklykamy shtuchnoho intelektu [Democracy facing the challenges of artificial intelligence]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filosofsko-politychni studii*, №47, s. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/47_2023/32.pdf [in Ukrainian].

7. Skorokhod, O.P. (2024). Svitovyi dosvid vprovadzhennia ta vykorystannia tsyfrovyh tekhnolohii u vyborchomu protsesi [Global experience in implementing and using digital technologies in the electoral process*]*. *Politychne zhyttia*, №2. DOI: https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.16 [in Ukrainian].

8. Topalova, S. (2020). E-vybory ta e-holosuvannia: potentsiini perevahy ta vyklyky [E-elections and e-voting: potential advantages and challenges]. URL: https://lb.ua/blog/svetlana_topalova/456060_evibori_egolosuvannya.html [in Ukrainian].

9. Tsyfrovi tekhnolohii ta vyborchyi protses: standarty YeS na zakhysti demokratychnoho vyboru [Digital technologies and the electoral process: EU standards protecting democratic choice]. (2022). Analitychnyi zvit. Kyiv: HO «Laboratoriia tsyfrovoi bezpeky». URL: https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/10/TSyfrovi-tekhnolohii-ta-vyborchyy-protses.pdf [in Ukrainian].

10. Chosta, K. (2022). Vykorystannia tsyfrovyh tekhnolohii pid chas prezydentskoi vyborchoi kampanii v Ukraini 2019 r. [Use of digital technologies during the 2019 presidential election campaign in Ukraine]. Molodizhna naukova liha, 2022. DOI: https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36195.84000 [in Ukrainian].